

В. І. Дубовий, О. В. Дубовий

ЕКОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Київ - 2016

УДК 504.03:008

ББК

Д 796

Рекомендовано до друку вченою радою Житомирського національного агроколічного університету (протокол № 7 від 30 березня 2016 р.)

Рецензенти:

Патика В. П., доктор біологічних наук, професор, академік НААН України, завідувач відділу фітопатогенних бактерій Інституту мікробіології і вірусології ім. Д. К. Заболотного НАН України;

Запольський А. К., доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри хімії та методики навчання хімії Вінницького державного педагогічного університету;

Грабар І. Г., доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри процесів, машин і обладнання Житомирського національного агрокологічного університету.

Дубовий В. І., Дубовий О. В.

Д 796 Екологічна культура: навчальний посібник. / В. І. Дубовий, О. В. Дубовий. – Херсон: Грінь Д.С., 2016. – 256 с.

ISBN 978-966-930-112-3

В навчальному посібнику висвітлені основні аспекти екологічного стану проживання людини та шляхи удосконалення екологічної культури.

Екологія як одна із фундаментальних наук про природу стала надзвичайно актуальною в даний час. Це вимоги часу. Адже людина на перший погляд, покращуючи собі умови проживання, на превеликий жаль, породжує негативні їх наслідки, створює нові антропогенні проблеми.

Даний посібник буде корисним студентам I-IV рівнів акредитації різних спеціальностей вищої школи, а також усім тим, хто цікавиться проблемами загальної екології та безпеки життєдіяльності людини, і відповідає вимогам викладеним в рішенні колегії Міністерства освіти і науки України від 27.11.2015 року «Про екологізацію вищої освіти України з метою підготовки фахівців для сталого розвитку».

ISBN 978-966-930-112-3

© Дубовий В. І., Дубовий О. В., 2016

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
ВСТУП	7
1. СУТНІСТЬ ЕКОЛОГІЧНОЇ НАУКИ ТА ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ	9
2. ЕКОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ЯК ПРИРОДНА ОСНОВА ГАРМОНІЙНОГО РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ	27
2.1. Екологічна свідомість і культура.....	30
2.2. Екологічна культура та її філософські виміри.....	44
3. ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ	57
3.1. Екологічні особливості житла.....	70
3.2. Фітоергономіка людини.....	81
3.3. Екологічні аспекти одягу та взуття.....	95
3.4. Екологічне харчування як основа здорового способу життя.....	100
3.4.1. Кава, шоколад та здоров'я людини.....	120
3.4.2. Генно-модифіковані організми.....	124
3.4.3. Жувальна гумка, газовані напої, фаст-фуд, харчові добавки та їх вплив на стан здоров'я людини.....	131
3.5. Побутова хімія і її екологічні наслідки.....	136
3.6. Косметика та особливості її раціонального використання.....	145
3.6.1. Татуювання.....	152
3.6.2. Перманентний макіяж.....	155
3.6.3. Губна помада.....	158
3.6.4. Розкішне волосся та догляд за ним.....	161
3.7. Екологічні наслідки виробничої діяльності людини.....	165
3.7.1. Шум.....	167
3.7.2. Вібрація.....	168
3.7.3. Електромагнітні випромінювання.....	169
3.7.3.1. Інтернет, мобільні телефони, мікрохвильові печі та їх шкідливий вплив.....	171

3.7.4. Посуд та його екологічна особливість	178
3.7.5. Екологічні особливості аграрної галузі	192
4. ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ – ГАРМОНІЯ РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ З ПРИРОДОЮ	196
4.1. Загартування	199
4.2. Спорт і фізична культура	204
4.3. Сон – як природна терапія	206
5. ШКІДЛИВІ ЗВИЧКИ ЛЮДСТВА ТА ШЛЯХИ ЇХ ЗАПОБІГАННЯ	212
5.1. Алкоголізм	212
5.2. Наркоманія.....	224
5.3. Куріння.....	227
5.4. Ефект Кароші.....	235
6. МЕДИЦИНА ТА ЇЇ РОЛЬ В КОНТРОЛІ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ	239
6.1. Вакцинація	248
6.2. Алергія.....	252
ЛІТЕРАТУРА:	254

ПЕРЕДМОВА

Екологія як одна із фундаментальних наук про природу стала надзвичайно актуальною в даний час. Це вимоги часу. Адже людина на перший погляд, покращуючи собі умови проживання, на превеликий жаль породжує негативні їх наслідки, створює нові антропогенні проблеми.

Науково-технічний прогрес увійшов в наше повсякденне життя через покращення житлових умов (євроремонти), збільшення асортименту моделей одягу та взуття, які далеко не відповідають санітарно-гігієнічним вимогам. Великий арсенал побутової хімії, начебто призначений покращити умови праці домогосподарок, проте її вплив на здоров'я людини є неоднозначним.

Харчові добавки, барвники, поліпшувачі смаку до різних видів ковбас та інших виробів, а що вже говорити про різні напої, парфуми, миючі засоби тощо, їх використання потребує детального осмислення.

Алкогольні напої і цигарки стають авторитетними атрибутами в спілкуванні і не тільки серед молоді.

Автори розглядають основні умови проживання людини як такі, які із часом надзвичайно ускладнюються, порушуючи екологічну складову.

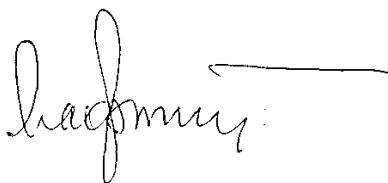
Уміння раціонально користуватися результатами науково-технічного прогресу, як в побуті, так і безпосередньо у громадських місцях, потребує від людини відповідної екологічної культури - вміння використовувати ті чи інші речі, речовини, прилади, продукти, в розумних межах, а від деяких відмовитися взагалі.

У цих умовах узгодженості та взаємодії людського суспільства, перш за все із такими «покращуючими» атрибутами життя в єдності з природою - потребує відповідних екологічних знань, які повинні проявлятися в екологічній культурі кожної людини, про що відмічається авторами.

Актуальним завданням є запровадження екологічної освіти, починаючи із сім'ї, де із самого народження дитини, прищеплюється бажання підтримувати санітарно-гігієнічні умови у побуті і в подальшому, будучи за шкільною партою. Вирішувати проблему екологічного виховання підростаючого покоління, ми повинні на власному досвіді показати як потрібно поступати в повсякденному спілкуванні із природою та в соціумі.

Даний посібник написаний на сучасному науковому рівні і буде корисним студентам I-IV рівнів акредитації різних спеціальностей вищої школи, а також усім тим, хто цікавиться проблемами загальної екології та безпеки життєдіяльності людини і відповідає вимогам викладеним в рішенні колегії Міністерства освіти і науки України від 27.11.2015 року «Про екологізацію вищої освіти України з метою підготовки фахівців для сталого розвитку».

Перший
віце-президент
Національної академії
педагогічних наук
України
Директор Інституту
педагогіки НАПН
України

Доктор педагогічних
наук, професор,
академік
Заслужений діяч
науки і техніки
України
В. М. Мадзігон

ВСТУП

Перефразовуючи і доповнюючи надпис на піраміді Хеопса що «люди загинуть від невміння користуватися силами природи та від незнання справжнього світу», доцільно було б доповнити і від невміння раціонально користування благами цивілізації, нехтування екологічною культурою.

Людству потрібна нова філософія життя, висока екологічна культура і свідомість. При формуванні екологічної свідомості та культури необхідно усвідомлювати себе частиною природи, вміти раціонально та науково-обгрунтовано користуватися результатами науково-технічного прогресу.

Людина повинна безвідкладно навчитися дбайливому відношенню до природи і з великим розумінням до тих надбань цивілізації, які стали необхідними атрибутами її повсякденного життя (харчові добавки, побутова хімія, мобільні телефони, мікрохвильові печі то що) і вміти запобігати шкідливим звичкам, в протилежному випадку порушення в цих стосунках приведе до знищення самої людини.

Людині необхідно вміти пізнавати і осмислювати особливості проходження природних процесів так і тих, які відбуваються і з використання благ цивілізації, як впливають такі поліпшувачі життя людини вперш за все на її здоров'я, в також в цілому на природу? Чи може природа взяти в своє лоно такі продукти та речі із наступним їх включенням в систему кругообігу речовин?

Вкрай необхідно осмислювати світ в якому живе людина і це завдання не сьогоднішнього дня. Ми повинні постійно удосконалювати відносини між людиною, суспільством і природою.

Необхідне етичне ставлення до природи, як відмічав А. Швайцер, вкрай бажане «благоговіння перед життям».

В соціальній філософії, яка вивчає причини та наслідки деградації місця існування людини, сприяє розширенню сфери свободи людини шляхом створення гуманного ставлення як до природи, так і до оточуючих її людей.

Розвиток екологічно орієнтованої економіки передбачає гармонійний розвиток системи «суспільство-природа», але необхідно щоб економічно напрацьовані продукти були екологічно доцільними і не представляли небезпеки людині.

Необхідно мати повну інформацію, об'єктивну екологічну реальність про олюднену природу, людську діяльність між соціальним світом і природою та їх наслідки.

Екологічно обґрунтоване ставлення людини безпосередньо до природного місця свого існування, при створенні матеріальних благ пов'язаних із процесом управління природними силами (вода, вітер, сонце), виробництвом енергії, речовин і гармонійне ставлення до соціально-побутових умов свого існування, все це складає основу екологічної культури.

Таким чином, за своєю суттю екологічна культура є своєрідним «кодексом поведінки людини» із власне природою та із «другою природою» – новою галуззю діяльності людини, яка створена в процесі праці і спрямована на самореалізацію людини за науково обґрунтованими положеннями та висновками.

1. СУТНІСТЬ ЕКОЛОГІЧНОЇ НАУКИ ТА ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ

Поняття "екологія" (походить від грецького *oikos* – житло і *logos* – вчення) дослівно означає вчення про житло, про умови життя людини. Відомо, що родоначальник цього терміну німецький природодослідник Е. Геккель застосував його для означення напрямку в біології, що вивчає зв'язки і відносини біологічних організмів і популяцій із зовнішнім середовищем. Сталося так, що він не лише заснував нову дисципліну, а й відкрив нову сторінку в історії природознавства. Адже до появи екології об'єктами природничих наук були матеріальні тіла, форми руху, процеси. Тут уперше як об'єкти дослідження заявлені системні взаємовідносини. Тому екологія дала могутній імпульс не тільки теорії еволюції, а й загальній теорії систем, засновники якої переважно починали як екологи.

Екологія народилася як суто біологічна наука про взаємовідносини "організм – середовище". Проте з посиленням антропогенного і техногенного тиску на навколишнє середовище стала очевидною недостатність такого підходу. Адже нині немає явищ, процесів, територій, які б не перебували під цим могутнім впливом. Інтереси сучасної екології вийшли далеко за біологічні межі. Об'єкт її дослідження еволюціонував від аналізу взаємовідносин "організм-середовище" до взаємовідносин "людина-природа". Вийшовши з лона біології, вона перетворилась на розгалужену галузь знань, яка охоплює широкий спектр проблем: від фізіолого-морфологічної та топографічної характеристик видів до особливостей взаємодії людини з природним середовищем.

Головним об'єктом досліджень Е. Геккеля були мікроскопічні морські організми радіолярії, і, створюючи нову науку, він, мабуть, уявляв собі ажурну кремнієву черепашку, що ширяє в блакитній воді. Нині ж при слові "екологія" в нашій уяві постають труби, що випускають клуби диму, брудні стоки і т.п.[8].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аникина А. В. Мальтус и мальтузіанство / А. В. Аникина // Юность науки: Жизнь и идеи мыслителей-экономистов до Маркса. М., 1975. – 384 с.
2. Архіпова Г. І. Особливості екологічних вимог до сировини для продуктів дитячого харчування / Г. І. Архіпова // Екологічний вісник. – 2010. -№6. – с. 29-30.
3. Бейтсон Г. Экология разума. Избранные статьи по антропологии, психиатрии и эпистемологии / Г. Бейтсон. – М.: Смысл, 2000. – 476 с.
4. Булгаков М. А. Собачье сердце. – М., 1925. – с 125.
5. Варго О.М. Екологічна свідомість як умова становлення екологічного суспільства // Автореф. дис... канд. філософ. наук: 09.00.03 / О. М. Варго; Харк. ун-т Повітр. Сил ім. І.Кожедуба. – Х., 2006. – 17 с.
6. Віко Дж. Підстави нової науки про загальну природу націй / Дж. Віко. – К., 1994. – 116 с.
7. Вронский В. А. Экология жилища на рубеже 21 века / В. А. Вронский // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2006. - №21-22.
8. Геккель Е. Красота форм в морских глубинах: Атлас радиолярий 1862. СПб, 2009. – 116 с.
9. Гончаренко І. В. Продукти – трансформ ери. Що треба знати про ГМО / І. В. Гончаренко // Безпека життєдіяльності. – 2009 .- №4. – с.10-14.
10. Гродзинский А. М. Фитозащита / А. М. Гродзинский. – К., 1989. – 293 с.
11. Гусейнов А. А. Новая философская энциклопедия. В 4-х томах / А. А. Гусейнов. – М., 2001.
12. Дольник В. Р. Непослушное дитя биосферы. Беседы о поведении человека в ком пании птиц, зверей и детей / В. Р. Дольник. – СПб, 2009. – 352 с.
13. Доронина М. В. О системности экологического сознания в современной науке и культуре // Автореф. дис. канд. философ. наук: 09.00.01 / М. В. Доронина; Тюменская государственная сельскохозяйственная академия. – Тюмень, 2005. – 26 с.
14. Дубініна А. А. Товарознавчі аспекти підвищення безпеки харчових продуктів / А. А. Дубініна, Л. П. Малюк, Г. А. Селютіна. – К., 2005 . – 173 с.
15. Енциклопедія з екології / За ред. Дедю І. – Кишинів, 2000.
16. Екологія: Навч.-метод. посібник для самостійн. вивчення дисциплін /Дорогунцов С. І. та ін.: Київ. нац. екон. ун-т. - К., 1999. - 152с.

17. Жаркевич И. В. Какой кофе нам пить? / И. В. Жаркевич// Продукты питания. – 2001. №4. – с 36.
18. Заблуждающийся разум? Многообразие вненаучного знания. — М.: Политиздат, 1990. — 464 с.
19. Запольський А. К. Екологізація харчових виробництв / А. К. Запольський, А. С. Українець. – К., 2005. – 428 с.
20. Ивченко Б. П. Информационная экология. - Ч.1. - СПб.: Нормед-Издат, 1998. - 201с.
21. Історія світової культури: навч. посіб. / Л. Т. Левчук [та ін.]. — К.: Либідь, 1999. — 368 с.
22. Історія філософії. Словник / В. І. Ярошевец [та ін.]. — К.: Знання України, 2005. — 1200 с.
23. Кант И. Трактаты и письма / И. Кант. — М.: Мысль, 1980. — 562 с.
24. Капица С. П. Синергетика и прогнозы будущего / С. П. Капица, С. П. Курдюмов, Г. Г. Малинецкий. – М., 2003. – 288 с.
25. Кессиди Ф. Х. К истокам греческой мысли . – СПб: Питер, 2001. – 277 с.
26. Киселев Н. Н. Экологическое воспитание трудящихся / Н. Н. Киселев. — К.: Наукова думка, 1988. — 56 с.
27. Киселев Н. Н. Мироззрение и экология / Н. Н. Киселев. — К.: Наук, думка, 1990. — 216 с.
28. Кокашинский Т. Ф. Производство шоколадных изделий / Т. Ф. Кокашинский. – М., 1989. – 230 с.
29. Кольгуненко И. И. Косметика для всех / И. И. Кольгуненко. М., 1965. – 360 с.
30. Коммонер Б. Замыкающийся круг: Природа, человек, технология / Б. Коммонер. — Л.: Гидрометеиздат, 1974. —276 с.
31. Крисаченко В. С. Екологічна культура: теорія і практика / В. С. Крисаченко. — К.: Заповіт, 1996. —352 с.
32. Кузанский Н. Об ученом незнании / Н. Кузанский // Соч.: в 2-х т. — М.: Мысль, 1980. — Т. 2. — 471 с.
33. Курняк Л. Д. Екологічна культура: поняття і реальність / Л. Д. Курняк // Вища освіта України. - 2006. - №3. - С. 32-37.
34. Литвин Т. І. Небезпечна чистота / Т. І. Литвин// Надзвичайна ситуація. – 2010. - №2. – с. 35.
35. Лихачёв Д. С. Воспоминания. СПб.: «Логос» . – 519 с.
36. Межуев В. М. Культура и история / В. М. Межуев. — М.: Политиздат, 1977. — 199 с.

37. Митрофанова Н. Г. Что нужно знать о синтетических моющих средствах / Н. Г. Митрофанов, К. А. Рапопорт. – М., 1988. – 8 с.
38. Морозова Л. Виховання екологічної культури особистості / Л. Морозова// Вища освіта України. - 2001. - №2. - с. 88-92.
39. Науменко Г. Г. Освітнянська компонента екологічної культури / Г. Г. Науменко // Грані. – 2006. - №3. – с. 74-78.
40. Никеров В. А. Экологический дом: Советы физика / В. А. Никеров. – М., 1992. – 135 с.
41. Одум Ю. Р. Экология. В 2-х т / Ю. Р. Одум. — М.: Мир, 1986. — Т. 1. — 328 с.
42. Павлоська Л. Ф. Основи фізіології, гігієни харчування та проблеми безпеки харчових продуктів / Л. Ф. Павлоська, Н. І. Дуденко, Л. Г. Дмитрієвич. – Суми, 2007. – 440 с.
43. Половинко Г. Шляхи підвищення ефективності екологічного виховання школярів / Г. Половинко //Краєзнавство. Географія. Туризм. - 2004. - № 16. - С. 4-5.
44. Пустовіт Г. П. Філософсько-культурологічний аспект у екологічній освіті. / Г. П. Пустовіт // Шлях освіти. - 2002. - № 3. - С.7-11.
45. Рубанова Е. В. Философские и социокультурные предпосылки формирования экологического знания: Автореф. дис. канд. филос. наук: 09.00.01 / Томский политехн. ун-т. – Томск, 2004. – 22 с.
46. Сидоренко Л. І. Сучасна екологія. Наукові, етичні та філософські ракурси: навч. посіб. / Л. І. Сидоренко. — К.: Вид-во ПАРАПАН, 2002. — 152 с
47. Тарасенко Н. Ф. Природа, технология, культура. Философско-мировоззренческий анализ / Н. Ф. Тарасенко. —К: Наук, думка, 1985. — 255 с.
48. Терешкевич Н. А. Одяг спеціального призначення: формування асортименту та екологічної безпечності / Н. А. Терешкевич, Л. Г. Ніколайчук // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. - №5. – с.70-73.
49. Третьякова Л. М. Смаку – на гривню, користі – на копійку. / Л. М. Третьякова, А. В. Сергієнко. // Економіка в школах України. -2010 - №6. – с. 44-46.
50. Фоли Дж. Энциклопедия знаков и символов. – М., 1996. – 310 с.
51. Хилько М. Л., Екологічна безпека України: у запитаннях та відповідях / М. Л. Хилько, В. І. Кушерець. — К.: Знання України, 2006. — 144 с.

52. Чижов П. Г. Философия и экологические проблемы / П. Г. Чижов. // Вызовы современности и философия: М-лы «Круглого стола», посвященного Дню философии ЮНЕСКО, Кыргызско-Российский Славянский университет / Под общ.ред. И.И. Ивановой. – Бишкек, 2004. – С. 97-102.
53. Швайцер А. Культура и этика / А. Швайцер. –М., 1973. 250 с.
54. Шендрик А. И. Теория культуры / А. И. Шендрик. – М., 2002. – 519 с.
55. Екорев Ю. Запахи у житті / Ю. Екорев // Аргументи як факти. - 1995. - №26. – с. 8-16.
56. Пащенко С. З. Во вред здоров'ю, семне, потомству / С. З. Пащенко. – М.: 1984. – 94 с.

Наукове видання

**Володимир Іванович Дубовий
Олексій Володимирович Дубовий**

ЕКОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА

Навчальний посібник

Підписано до друку 05.04.2016 р.
Формат 60x84/16. Папір Офс.
Ум. арк. 14,88. Наклад 300 примірників.

Видання та друк: ФОП Грінь Д.С.,
73033, м. Херсон, а/с 15
e-mail: dimg@meta.ua

Свід. ДК № 4094 від 17.06.2011